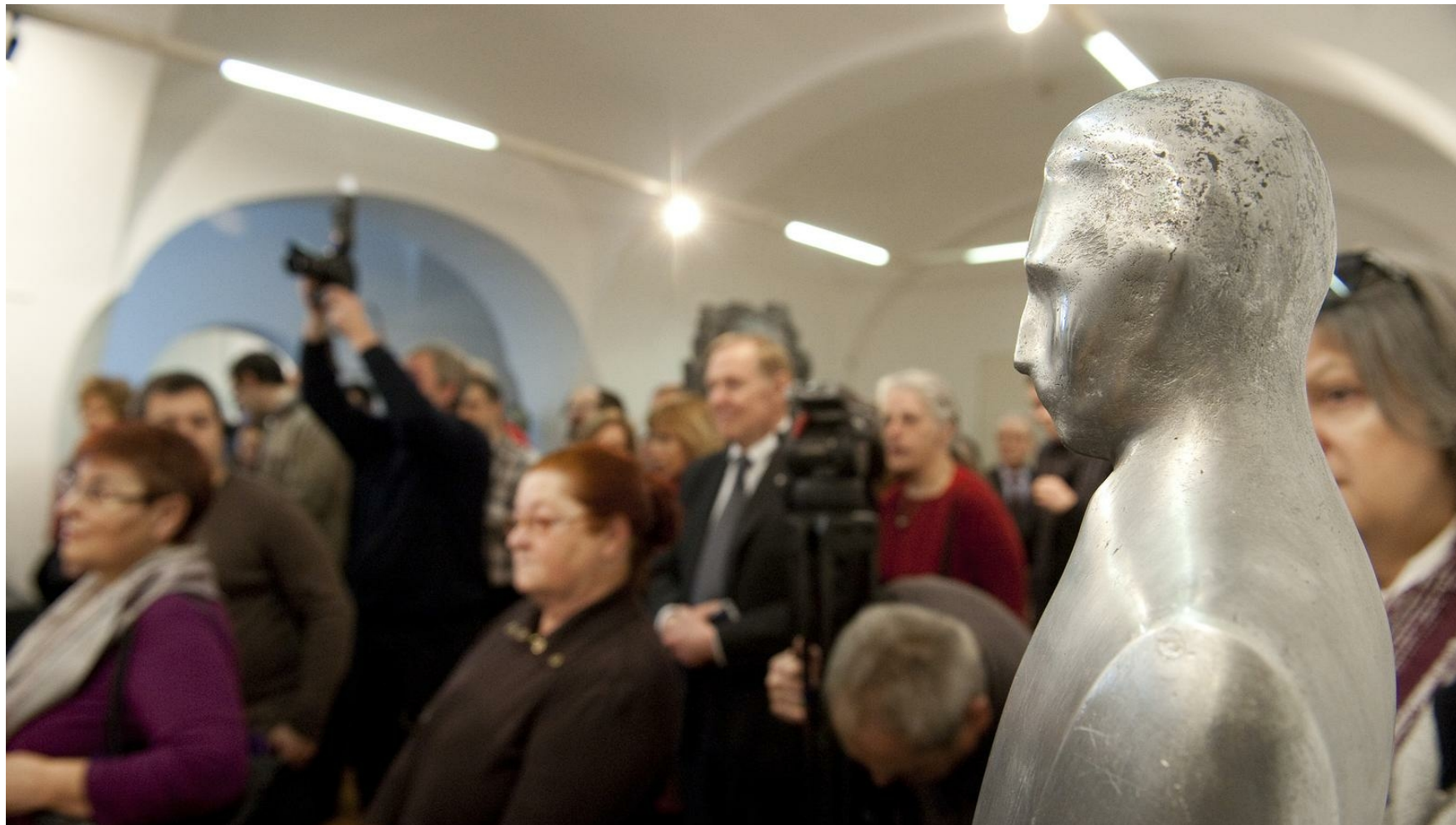

Iz zajednice | 20/12/2022

Tesla – ponos gubitnika i sluganska ekonomska djelatnost

👤 Piše: Đorđe Matić

Nakon ponovnog uvrštavanja imena Nikole Tesle u javni život Hrvatske i asimilacije u znanstveni i kulturni kanon ove mlade zemlje, morale su se pojaviti okolnosti da se proizvodnja pseudonauke, kiča i pisaca-amatera dokine i smanji ozbiljnim umjetničkim radom

HAZU - Izložba skulptura posvećenih Nikoli Tesli akademskog kipara Pere Jelisica. Foto: Davor Višnjić/PIXSELL

Oko dvije činjenice trebalo bi da postoji konsenzus u našoj nacionalnoj zajednici. Prva, a oko nje ne bi smjelo biti ni popuštanja niti odstupanja, jeste da je dilema „čiji je Tesla?“ lažna. Druga je priznanje, sebi, da kad razriješimo i fiksiramo to koliko se s jedne strane, ove jače, manipulira prisvajanjem, ostaje da se suočimo s time koliko ih je i u srpskoj zajednici u Hrvatskoj iz raznoraznih, često sasvim pogrešnih, neznačajkih i sitnosićarskih razloga što se hvataju toga imena, a da za to nemaju ni znanja, ni pameti, a ni dostojnosti. Dičiti se najvećim znanstvenim Genijem koji je izašao iz ovoga naroda, naročito dičiti se odavde, iz prečanske, graničarske perspektive – nije sramota. Ponositi se sasvim zemljački i počesto narodski naivno, još manje. Ali jeste nedostojno kad se Čudestvenikom iz Smiljana bave oni koji tome nisu dorasli ni spremom, ni pameću, ni akribijom – takvi naime najčešće uzmu pa pišu o njemu, baš danas kad se pisanja ionako hvata svaka polupismena suklata koja vidi bezbroj primjera sličnih oko sebe, za što takvi pomisle da im to daje „pravo“ da onda i sami i takvi uzmu da i oni „kažu nešto“. To je sasvim povezano i s društvenim i historijskim okolnostima i našim porazom, tragedijom i gubljenjem nacionalne i biološke supstance koji je prošao naš narod ovdje. Zbog tih razloga, posljednjih tridesetak godina nastala je, kako kod ostataka naroda tako i u masovnim izbjegličkim okolnostima u Matici, čitava omanja biblioteka radova „autora“ od kojih solidan broj nema ni elementarnog

znanja niti bilo kojeg motiva koji bi davao kredibilitet za bavljenje i vlastito određivanje spram čovjeka čije značenje je nemoguće precijeniti, a još teže sabiti u nekoliko rečenica. Moguće da je pisac **Vladimir Pištalo**, također prečanin, u svom romanu nazvanom po našem Geniju jednom svojom rečenicom došao blizu toga: „Svet se manje promenio od **Platona** do **Teslinog** rođenja nego od Teslinog rođenja do njegove smrti.“ Pred tim čudom naš čovjek danas, ovaj odavde, poražen i mali, ponižen i osuđen na marginu i ovdje i tamo gdje je otišao u egzodusu 1995., hoće nekako da se odredi. I tu počinje nesporazum. Pored gomile knjižuljaka, u često očajnim, amaterskim izdanjima, pa sve do folklora, pjesama, čitavih epova, u stihovima, do gusala, torbica i ko zna kakvog sve bofla dekoriranih prepoznatljivim anfasom, hoće taj naš čovjek da kaže nešto zapravo strašno, koliko razumljivo: kad već ničega nema, kad su ga s njegove zemlje potjerali, a u drugoj ga nisu najsretnije dočekali, i kad već i sam često nije odigrao najpametnije – onda makar da se uhvati za jedino, a gle, ujedno i najveće, *planetarno i univerzalno najveće*, ime čovjeka koji je od svih mjesta gdje grom odabere da pukne samo jednom odabrao da se rodi ovdje, među nama, i da dođe iz ovih krajeva, koliko god taj kraj bio ruban, izmučen, skrajnut, ali koji bez obzira pripada i ovoj naciji i vjeri, i ovoj kulturi. Takav ponos gubitnika gotovo u svemu drugom bio bi, kažemo, razumljiv i štoviše izazivao, kao što izaziva, i samilost, suosjećanje, iskrenu žalost, kad tu ne bi postajala i druga, lošija, ljudski slaba strana. U svom ignorantstvu i, onom čemu nam je narod često sklon, u gledanju mogućnosti nekog ćara ili samohvale, ta želja da se obgrli i zaštititi ime, a i sam čovjek, ne bi bila tako odbojna da u svojoj bazičnosti nije ponekad tako neuka i time na kraju štetna.

„Akademski“ pristup

Ima pak i gora mogućnost: kad se pored bulumente pisaca-naivaca i samoukih fizičara ispiljenih iz redova takozvanog običnog naroda u sve uplete i pokoji pripadnik naše višestruko decimirane elite, kakav obrazovan građanin, intelektualac, ili umjetnik, školovan, akademski. Tu stvari mogu na prvi pogled, pogotovo ako se radi o umjetniku određene reputacije zadjelovati iz prve kao ozbiljne i dobro mišljene, a kad se još upakuju u dobar „PR“, u pametnu (samo)reklamu, tim bolje.

Ako se za takvu jedinstvenu, uistinu jedinstvenu, ličnost kakva se rađa jednom u civilizaciji, i to nekim neobjašnjivim čudom, kontra svih silnica historije, opće, nacionalne, i mjesta rođenja, ako se za genija nauke koji će ostati doslovno zauvijek, odnosno sve dok traje čovječanstvo, za toga nadčovjeka koji je svojim pronalascima, onima bez kojih svijet više ne može i onima još neisprobanim, zadužio sve, ako se za toga Ličanina kojemu kao da je Bog sam stavio ruku na rame i rekao „ti ćeš biti taj!“, pokuša prošlih godina nakon svih raspada, rušenja i nestajanja dati posveta kroz materijalizirani izraz duha, za što je dakako umjetnost jedina u stanju, od svih formi i umjetničkih sredstava izražavanja jedna se nameće skoro po sebi. Kiparstvo,

izraz kroz trodimenzionalne oblike i tijela – i enciklopedijski uostalom definirano kao oblikovane, klesane, rezane, lijevane ili sastavljene od elemenata u čvrstom materijalu i materijalu koji može u određenom vremenu zadržati željeni trodimenzionalni oblik, nadaje se, kao grana likovne umjetnosti, kao najpogodnije. Spomeniku Čovječanstva, autoreferentno i skoro tautološki, ono pravi „spomenike trajnije od mjedi“.

70. obljetnica smrti Nikole Tesle, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – izložba skulptura posvećenih Nikoli Tesli akademskog kipara Pere Jelisića. Foto: Davor Višnjić/PIXSELL

Nakon ponovnog uvrštavanja – jer jedno vrijeme, ne zaboravimo, nije tako bilo – imena Nikole Tesle u javni život i asimilacije u znanstveni i kulturni kanon ove mlade zemlje, morale su se pojaviti okolnosti da se proizvodnja pseudonauke, kiča i pisaca-amatera dokine i smanji ozbiljnim znanstvenim i umjetničkim radom. Tako se, recimo, od prije nekoga vremena u javnosti na toj liniji počeo javljati akademski kipar **Pero Jelisić**. Priča oko toga umjetnika i serije njegovih radova međutim egzemplarna je u ovom kompleksu o kojem smo govorili dosad, bilo da se radi o onolikim naivnim „umjetnicima“, kvazipiscima i priučenicima naučnicima, bilo, što

je mnogo gore, da se radi o malobrojnijem, najrjeđem dijelu, o spomenutim pripadnicima akademske i umjetnički obrazovane zajednice.

Ovaj kipar, reklo bi se pristojne umjetničke biografije, naime, pored ostalih raznorodnih radova, opsesivno, u stotinama skica, skulptura i medalja, izrađuje Teslin lik ili figuru. Kao što se u nekim od novinskih tekstova ističe, te radove međutim ne prodaje, a sve pod geslom, skoro kao u modernističkih konceptualista, kao kod **Gotovca** ili **Marine Abramović**: „**Genij nije na prodaju.**“

U jednom od paradigmatičkih novinskih tekstova o ovom „trgovačkom“ pristupu, na pitanje o dijelu svog opusa posvećenom Nikoli Tesli, kipar ga obrazlaže ličnim i općim, umjetničkim i kulturalnim razlozima, da bi poentirao: „**Ali ja se ne bavim prodajom Tesle.**“ No, danas kad se otvori kiparov **sajt**, pod posebnom oznakom i odvojenim linkom, nalaze se fotografije s izvedbama Tesle u raznim materijalima, aluminiju, bronci i tako dalje. Sa strane stoji tekst:

„Sve raspoložive skulpture su prodajnog karaktera. Za dodatne informacije možete koristiti brojeve telefona ili kontakt obrazac. Također postoji mogućnost izrade portreta, figura i drugih oblika skulptura po narudžbi.“

Foto: Davor Višnjic/PIXSELL

Možda je umjetnik ovo o prodaji mislio „metaforički“. Ili je možda do novinara ili urednika koji se malo zatrčao pa stavio ono čega u tekstu nema. A možda se stvar od nastanka teksta promijenila, a principi dali prostor tržištu. Kako god, čini se da je i ovdje, sasma naški, naprosto zamirisalo tipično muljanje, sa sve držanjem lica uvis u isti čas, gordo, dok se ispod, „na mala vrata“ gleda da se nešto i proda. Prodaja umjetničkih radova može biti opravdana, u najvećem broju tema radova. Šta da radimo, takav je svijet, a umjetnik živi od svoga rada. Ali ne postoji način da se opravda prodaja roga za svijeću.

Porijeklo: „svećenička obitelj“

Tekst o Jelisićevom Tesli koji „nije na prodaju“ izašao je u Novostima, u listu srpske zajednice. A kad se teme dohvatio i hrvatski srednjostrujaški tjednik, stvar je dobila pravi oblik i ukazala se u svom drugačijem licu, licu koje je za istinski prezir. I pokazala ujedno da nacionalistička hegemonija ne gubi vrijeme nego sve odmah okrene na vlastitu prepoznatljivu ideološku liniju, što sakrivenu, što transparentnu.

Kad je povodom 150. godišnjice Teslina rođenja Jelisić napravio veliku izložbu njegovih skulptura, izloženih u Domu hrvatskih likovnih umjetnika nakon proslave u Smiljanu, dotični tjednik govori o kiparovom radu i njegovoj „opsesiji“ Teslom. I ovdje se u kontekstualizaciji životopisa i značenja smiljanskog čudotvorca rutinski perpetuira ona manipulacija o porijeklu, a zapravo ogavna laž, koja bi Teslu, s mračnim prizvukom endehazijske odrednice, da svede samo na konfesiju: „Tesla je potekao iz pravoslavne svećeničke obitelji“, kaže autorica teksta.

O onom Tesli koji obožava i govori napamet naš epski ciklus, prevodi **Jovu Zmaja** na engleski, o Tesli koga u Njujorku sahranjuju uz „Tamo daleko“ **Balokovićeve** violine, o tome ni riječi.

Hrvatski turistički brend

Ali glavni udar poniženja dolazi iz neočekivanog (?) kuta. Tekst u katalogu izložbe, kaže se dalje, pisao je „poznati hrvatski pisac **Branislav Glumac**, autor popularne „Zagrepčanke“ i znalac umjetnosti, inače Jelisićev prijatelj i susjed“. E, tu dolazi trenutak gdje bi trebalo prizvati rečenicu ovaj put istinski velikog pisca, nedavno umrlog **Miće Danojlića**: „Nema dušmanina dok ti ga majka ne rodi.“

Naime, u prilici kiparove izložbe, dotični „poznati hrvatski pisac, znalac umjetnosti, i prijatelj i susjed“ predlaže „sljedeće“, a to „sljedeće“ je jedna potpuna i skandalozna blamaža, s kulminacijom poltronstva i stupidnosti sabijenima u dvije rečenice: „Možemo napraviti male replike Jelisićevih skulptura i zatim ih prodavati kao hrvatske suvenire. Znači, ovaj projekt može rezultirati novim hrvatskim turističkim brendom.“

Tako to ide dakle: zapališ mu kuću najprije, razbiješ tablu s imenima ubijenih žrtava od monstruoznog režima, slomiš spomen-ploču na kojoj se prezime Tesla ponavlja više puta nego što razuman čovjek može da pojmi, a onda onako kako shvaćaš da nemaš ništa ni približno slično svoje, prisvojiš ga, i prezime i genija iza prezimena, i na kraju uzmeš samovoljnog slugu da to prezime i lik – koji ti pripadaju samo pod uvjetom da su uz veznik „i“ – svede na jednako tako slugansku ekonomsku djelatnost za osiromašene nacije koje su sve raskrčmile i prodale pa ništa drugo više nemaju osim da mijenjaju strancima plahte i prodaju „brendove“ i suvenire napravljene po imenu koje su najprije krenuli da zatru i u pomenu.

2015., Glina – Postavljanje spomenika poginulim braniteljima i civilima u Domovinskom ratu akademskog kipara Pere Jelisića. Foto: Edina Zuko/PIXSELL

Kao fusnota djeluje poslije ostatak teksta, kad ovako temeljno ispljuvani i poniženi od beslovesnih u vlastitim krugovima, kao umorna fusnota čita se dio gdje novinarka pita skulptora je li se ugledao u svoje prethodnike, **Frana Kršinića** i **Ivana Meštrovića**, koji su također izradili skulpture Nikole Tesle. Jelisić kaže da nije, pa objašnjavajući da je Kršinić napravio dvije Tesline skulpture, prije nastavka rečenice i onako usput i uzgred spetlja i ovo u vezi tih skulptura: „Jedna je postavljena u Smiljanu gdje je uništena“. Vidi ti to. A, dobro, kako je uništena? I ko ju je uništio?

Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL

Ti čitaoče znaš i sam odgovor. A ako ga ne znaš, onda sve ovo i onako nema smisla. I kad ti budu uzeli Teslu, nemoj se pitati kako se to dogodilo i što ti je ovako kako jest. Tada ne gledaj pred sebe, u onoga koji ti je stalna, ali makar vidljiva brana, nego se okreni i pogledaj iza sebe – tamo ti je onaj koji je omogućio da se uzme što je samo tvoje.

Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije